देवः प्रख्यातः स्वेन कर्म्मणा । ततस्तस्मै ददौ राज्य ब्रह्मा ब्रह्मविदां वरः । वीजौषधीनां विप्राणामपाञ्च जनमेजय ! । सोऽभिषिक्तो महाराज राज्येन द्विजराजराट् । त्रीन् लोकान् भासयामास स्वभासा भास्वतां वरः" । काशीख०१४अ० सोमोत्पत्तिमुक्तोक्तम् । "तस्य यत् प्लावितं तेजः पृथिवीमन्वपद्यत । तेनोषध्यः समुद्भूता याभिः संधार्य्यते जगत् । स लब्धतेजा भगवान् ब्रह्मणा वर्द्धितः स्वयम् । तपस्तेपे महाभागः पद्मानां दशतीर्दश । अविमुक्तं समासाद्य क्षेत्रं परमपावनम् । संस्थाप्य लिङ्गममृतं चन्द्रेशाख्यं स्वनामतः । वीजौषधीनां तोयानां राजाऽभूदग्रजन्मनाम् । प्रसादाद्देवदेवस्य विश्वेशस्य पिनाकिनः । तुष्टेन देवदेवेन स्वमौलौ यो धृतः सदा । आदाय तां कलामेकां जगत् संजीवनीं पराम् । पश्चाद्दक्षेण शप्तोऽपि मासान्ते क्षयमाप्य च । आप्याय्यतेऽसौ कलया पुनरेव यथा शशी" ।

ओषधिप्रस्थ पु० ओषधियुक्तं प्रस्थमत्र । हिमालयराजधान्याम् "तत् प्रयातौषधीप्रस्थं स्थितये हिमवत्पुरम्" "आसे दुरोषधिप्रस्थम्" "इत्यौषधिप्रस्थविलासिनीनाम्" कुमा० ।

ओषम् अव्य० उष-णमुल् । अभीक्ष्णं पक्त्वेत्यर्थे "ओषं-धयेति" शत०ब्रा०वाक्यम् ओषधिशब्दे दर्शितम् ।

ओषिष्ठ त्रि० उष-दाहे णिनि अतिशयेन ओषी इष्ठन् डिद्वत्वात् टिलोपः । दाहकतरे "ओषिष्ठहनं शिनिकशाभ्याम्" तैत्ति० १,४,३६,१ ।

ओष्ट्राविन् त्रि० उष+करणे ष्ट्रन् तदस्त्यस्य विनि । "छन्दोविन् करणे ओष्ट्रमेखलादिति" वार्त्ति० दीर्घः । दाहकरणयुक्ते । "पुनरोष्ट्राविन्यक्षत" श्रुतिः सि०कौ० ।

ओष्ठ पु० उष्यते उष्णाहारेण उष-कर्म्मणि थल् । (ओठ) दशनच्छदे । "अवनिष्ठीवतोदर्पाद्द्वावोष्ठौ च्छेदयेत् नृपः" मनुः । निरुपपदोष्ठशब्दश्च प्रायेण उत्तोरष्ठएव कविभिः प्रयुज्यते । "ताम्रौष्ठपर्य्यस्तरुचःस्मितस्य" कुमा० । "ओष्ठेन रामो रामौष्ठबिम्बचुम्बनचुञ्चुना" माघः । उपपदे तूभयतः "उमामुखे बिम्बाफलाधरौष्ठे" कुमा० । अधरौष्ठ उत्तरोष्ठ इत्यादि । "यस्याधरौष्ठः पतितः क्षिप्तश्चार्द्धं तथोत्तरः । उभौ वा जाम्बवाभासौ दूर्लभं तस्य जीवितम्" सुश्रुतः । ओष्ठस्य स्वाङ्गत्वात् संयोगोपधत्वेऽपि उपसर्ज्जने स्त्रियां वा ङीष् । "बिम्बोष्ठी चारुनेत्रा गजपतिगमना दीर्घकेशी सुमध्या" महाना० । समासे उत्तरपदस्थेऽस्मिन् पूर्वस्यावर्णस्य वा पररूपम् । बिम्बौष्ठः बिम्बोष्ठः । शरीरावयवत्वात् भवादौ यत् । ओष्ठ्य तद्भवे त्रि० उवर्णे पवर्गे च "ओष्ठजावुपू" शिक्षोक्तेः तयोस्तत्रभवत्वात्तथात्वम् । ओष्ठे प्रसितः कन् । ओष्ठकः ओष्ठसंस्कारप्रसिते त्रि० । औष्ठस्य मूलं जाहच् । ओष्ठजाह तन्मूले न० ।

ओष्ठकोप पु० ओष्ठस्य कोपो यत्र । सुश्रुतोक्ते मुखरोगभेदे । मुखरोगनिरूपणे तत्रोक्तं यथा

"तत्रौष्ठकोपा वातपित्तश्लेष्मसन्निपातरक्तमांसमेदोऽभिघातनिमित्ताः । कर्कशौ परुषौ स्तब्धौ कृष्णौ तीव्ररुगन्वितौ । दाल्येते परिपुष्येते ओष्ठौ मारुतकोपतः१ । आचितौ पिडकाभिस्तु सर्षपाकृतिभिर्भृशम् । सदाहपाकसंस्रावौ नीलौ पीतौ च पित्ततः२ । सवर्णाभिस्तु चोष्येते पिडकाभिरवेदनौ । कण्डूमन्तौ पिच्छिलौ च शीतलौ कफजौ३ गुरू । सकृत्कृष्णौ सकृत्पीतौ सकृच्छ्वेतौ तथैव च । सन्निपातेन४ विज्ञेयावनेकपिड़काचितौ । खर्ज्जूरफलवर्णाभिः पिडकाभिः समाचितौ । रक्तोपसृष्टौ ५ रुधिरं स्रवतः शोणितप्रभौ । मांसदुष्टौ६ गुरू स्थूलौ मांसपिण्डवदुद्गतौ । जन्तवश्चात्र मूर्च्छन्ति सृक्कस्योभयतो मुखात् । मेदसा ७घृतमण्डाभौ कण्डूमन्तौ स्थिरौ मृदू । अच्छस्फटिकसङ्काशमास्रावं स्रवतो गुरू । क्षतजाभौ विदीर्य्येते पाट्येते चाभिघाततः८ । ग्रथितौ च समाख्यातावोष्ठौ कण्डूसमन्वितौ" । ६त० ओष्ठरोगादयोऽप्यत्र ।

ओष्ठपुष्प पु० अष्ठोपमानं पुष्पं यस्य । बन्धुकवृक्षे । राजनि०

ओष्ठी स्त्री ओष्ठ इवाचरति ओष्ठ+क्विप् ततः अच् गौरा० ङीष् । बिम्बफलनामके (तेलाकुचा)वृक्षे । रत्नमाला ।

ओष्ठोपमफला स्त्री ओष्ठ उपमीयतेऽनेन ओष्ठोपमं फलं यस्याः । बिम्बिकालतायाम् (तेलाकुचा) जटाधरः ।

ओष्ण पु० ईषदुष्णः आ+उष्ण प्रा०स० । ईषदुष्णे ।

ओह पु० आ+वह घञर्थे क संप्र० । १सम्यग्वहने । "दस्रा-गोरोहेण तौग्र्यो न जीव्रिः" ऋ०१,१८०,५ । "ओहेन वहनेन" भा० । कर्त्तरि मूलविभु०क । २वाहके ३प्रापके च त्रि० । "ऋध्यामा त ओहैः" ऋ०४,१०,१ । "ओहैः इन्द्रादिप्रापकैःस्तोमैः" भा० ।

ओहब्रह्मन् पु० ऊह एषां ब्रह्मेति वा निरुक्तोक्तेः पृषो० । ऊहब्रह्मयुक्ते । "वेद्याभिरोहब्रह्मणो विचरन्तु त्वे" निरु०१३,१३, । धृता श्रुतिः । स्तोत्रेण" भा० ।

ओहस् त्रि०आ+ऊह असुन् । वहनसाधने स्तोत्रादौ । "न ये देवास ओहसा" ऋ०६,६८,९, "ओहसा वहनसाधनेनाभ० इति वाचस्पत्ये ओकारादिशब्दार्थसङ्कलनम् ।